

ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ КОРОБКА

У Кривому Розі 30 березня помер народний депутат першого скликання, голова Української екологічної асоціації «Зелений світ» Микола Іванович Коробко.

Це був моральний взірць, життя і справи якого заслуговують цілої книжки.

Микола Іванович дуже відповідально ставився до виконання обов'язків та повноважень народного депутата, навіть виборцям з інших округів, якщо до нього звертались, намагався допомогти. Він обіцяв виборцям у Кривому Розі напередодні свого обрання не зловживати депутатськими привілеями і обіцянку дотримував. Коли закінчився термін його депутатських повноважень, повернув Верховній Раді двокімнатну квартиру в депутатському будинку на Оболоні й повернувся у свою хату в Тернівському районі (північний край Кривого Рогу). Відмовився подавати заяву на підвищення депутатської пенсії, коли уряд підвищив депутатські зарплати і пропорційно до них зросли пенсії депутатів попередніх скликань.

У Кривому Розі Микола Коробко став одним із засновників міського осередку Всеукраїнського товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта», газети «Промінь Просвіти», осередків «Зеленого світу», Народного руху, Криворізького міського правозахисного товариства, організував кінопокази фестивалю фільмів про права людини DokuDays. Брав участь у діяльності Спільноти українських офіцерів та Асоціації народних депутатів усіх скликань, був обраний членом правління Української Гельсінської спілки з прав людини.

В Україні Микола Іванович відомий як лідер екологічного руху. Народний депутат ще в 1992 році доводив: «Жодних істотних позитивних зрушень на краще в стані довколишнього середовища не буде, поки в кожному районі, місті чи селищі не буде створено хоч маленької екологічної організації, яка захищала б природу... від дій влади». Так була сформована «доктрина Коробка»: «Кожна екологічна організація має посилено сприяти появі та зміцненню нових екологічних груп та організацій по всій країні, щоб загальна потужність та можливості впливу екоруху в суспільстві зростали».

Народний депутат України першого скликання Микола Коробко завжди був взірцем громадського діяча. Його мудрість і високі моральні якості були тими духовними магнітами, які скріплювали місцеві осередки «Зеленого світу». Його відхід у вічність — важка втрата і для інших громадських організацій, до яких він входив. Співчуття рідним та близьким, друзям.

Сергій ФЕДОРИНЧИК,
керівник інформаційного центру Української екологічної асоціації «Зелений світ»
(за статутом 1992 р.), газета «Голос України»,
6 квітня 2021 року

Місто, якого нема.

Що відбувається в Чорнобилі і як тут живуть самосели

(Читайте на 3-й стор.)

Поминальна молитва

«...На моїй могилі в кожен річницю моєї смерті нехай син мій, що залишився, а також мої зяті, якщо побажають, читають по мені поминальну молитву. А якщо читати молитву вони не матимуть особливого бажання, або час не дозволить, або це буде проти їхніх релігійних переконань, то вони можуть обмежитися тим, що будуть збиратися разом з моїми дочками, онуками і просто добрими друзями й будуть читати цей мій заповіт, а також виберуть котре-небудь оповідання з моїх самих веселих оповідань і читатимуть вголос будь-якою мовою, що буде їм зрозуміла, і нехай моє ім'я буде ними згадано кра ще зі сміхом, ніж взагалі незгадано...»

Шолом-Алейхем
(із «Заповіту»)

Час розділився на той, коли ми були разом з Миколою Івановичем, і той, коли нам треба обходитися без нього. І цього, нового часу, минуло вже більше перших дев'яти днів, перших поминок. Державна людина, справи якої буде згадано не раз. Я ж спробую пом'янути на тій мові, що здається найбільш доречною особисто мені: на мові безмірної особистої поваги та відчуття особистої втрати. В моєму колі спілкування — тисячі найрізніших людей. Є тихі, непоказні, але невтомні діячі, сором'язливі таланти, що складають сіль нашої землі. Є й такі, що проголосили себе політиками, лідерами, знавцями життя та людських душ, не маючи для цього достатніх підстав. Всі вони для чогось потрібні, всі складають якусь частину мого життя. Але, добре це, чи погано, на моєму горизонті нема другої людини, яка могла б зрівнятися з Миколою Івановичем за рівнем інтелекту, відповідальності, людської гідності та працездатності. І оцінив ці його якості я не зараз. Роками, якщо справи заходили в глухий кут, я підбурював себе думкою, що здаватися тоді, коли не здається значно старший Коробко, то є слабкодушність. Людина — епоха, людина — всесвіт, людина непереривної думки і нескінчених справ... Вісімдесят чотири роки — поважний вік, що

пов'язаний в свідомості більшості людей з руйнуванням фізіології та психіки. Тільки зустрічаються особистості, що руйнують стандарти. І Микола Іванович — саме з таких. Він не вкладався в стереотип українського політика як патологічного демагога, пристосуванця, ненажерливого крадія і не відповідав образу зруйнованого роками пенсіонера, що не живе, а доживає свій вік. Однією з ознак старіння людини є втрата здібності навчатися, засвоювати нові знання. Так ось, за тиждень до його смерті я скинув йому посилення на доволі об'ємний матеріал про міжнародний досвід із захисту прав людини. Він ознайомився, подякував, архівував і повідомив, що вже бачить перспективу використання матеріалу на практиці... Півтора роки тому ми купували йому новий велосипед. Рік тому, коли карантин скував практичні дії в багатьох напрямках, я розповів йому дві історії, які, здавалось, не входять до кола його інтересів: про мало відому трагічну сторінку Другої світової на наших землях і про дивну інженерну споруду на одній зі старих копалень. І одразу заблищали очі: хто володіє більшою інформацією, хто опише, зніме кіно, хто допоможе відновити втрачене?!

Останнє спілкування, коли життя в ньому залишалось на добу,

стосувалося вічного. На пост в інтернеті про те, що люди байдужі до облаштування власної долі, не докладають зусиль для боротьби зі злом, він відповів запитанням: ще б дізнатися, чому?! А я не втримався і послався на авторитет Шекспіра, який бачив причину наших бід у страху перед невідомим. Микола Іванович погодився, що «Гамлет» — то на завжди, та й пішов досліджувати «країну інших географій, з якої не прийдуть мандрівники». Тепер він знає, що там, за межею, тільки нам не розкаже.

Справи Миколи Івановича викликають безумовну повагу. Його плани, починання, яким не судилося відбутися, викликають і повагу, і подив. Якби доля дарувала йому два життя, думаю, і зробленого, і не зробленого ставало б усе більше й більше. Він не був свідком нашої непростішої історії кінця 20-го — початку 21-го століття, він був її творцем!

Він жодного дня не обтяжував рідних своїми хворобами, намагався допомогти всім, хто звертався, а сам соромився просити про допомогу. Помер, як просто вийшов у справах. Кажуть, таку смерть треба заслужити. І він заслужив!

При всьому масштабі своєї особистості, Микола Івановича був скромною людиною, і похорон його був не пишним, а домашнім. І це добре, що прийшли на нього тільки ті, хто не міг всидіти вдома, кого облила окропом гірка новина. Нема офіціозу — нема й ненависної йому брехні!

Світлій людині — світла пам'ять! І поминки його нехай завжди будуть світлими. Ми втратили вчителя і друга, масштаб втрати не переоцінити. А шкодувати слід не за ним, а за тими, хто живе не так!

Леонід БАГАЦЬВІЛІ,
м. Кривий Ріг, 12 квітня
2021 року

ПРАВОЗАХИСТ, УКРАЇНА І СВІТ: ПОДІЇ І ДАТИ

Чи ж багатьох українців сьогодні цікавить те, як живуть політв'язні, які зазнали переслідувань за часів ССРСР? До уваги наших читачів – інформація від радіо «Свобода» про те, в якому становищі вони перебувають і наскільки легко їм живеться. А також – про те, як піклуються про них Українська держава й настільки турботливіші в цьому відношенні, наприклад, країни Балтії?

«Справа не в грошах» або Як бідують борці за незалежність України

Орина Сокульська очолює Всеукраїнське товариство політв'язнів та репресованих із 2015 року. Наприкінці 1960-х її чоловік, поет Іван Сокульський започаткував дисидентський рух Дніпропетровщини, відкрито виступивши з одностайними протидіями проти русифікації регіону та тогочасних політичних репресій проти українців. За свою діяльність і позицію він був двічі ув'язнений, відсидів 18 років. Рідний брат Орини Ярослав Лесів, який загинув в автокатастрофі у жовтні 1991-го за нез'ясованих обставин, також був дисидентом. Відсидів понад 8 років у радянських тюрмах і колоніях суворого режиму за створення і поширення українського самвидаву, відбудову УГКЦ та допомогу українському підпіллю. У брежнєвські часи сім'я Сокульської пережила стеження, обшуки КДБ, сама ж вона була арештована за передачу на Захід матеріалів про порушення прав людини в СРСР.

Ми зустрілися вдома в Орини Сокульської після того, як стало відомо, що співзасновнику Української Гельсінської групи Миколі Матусевичу відмовили в одноразовій соціальній допомозі у Василькові. З'ясувалося, що скрутне матеріальне становище українського правозахисника та борця за незалежність – не виняток, а системне явище. Товариство багато років домагається гідних пенсій та належного визнання для учасників руху опору 1960–90-х, стукаючи в усі можливі владні кабінети.

– Пані Сокульська, чи часто вам доводиться чути сьогодні подібні випадки?

– Нас перевели на конкурсну основу, яку проводить Міністерство ветеранів. Яка людина такого поважного віку може пройти конкурс у заявлених умовах? Тому ми живемо на своїх маленьких скромних ресурсах. Мені багато телефонують із різних регіонів і областей України, я намагаюся допомагати, але виходить нелегко. Центральна влада відійшла від вирішення проблем українських радянських політв'язнів, і наразі це покладено на місцеві органи самоврядування. Тому ситуація залежить від того, які ці органи і хто їх представляє. Наприклад, сьогодні я говорила з Дем'яном Чернецем із Тернопільщини. Він каже, що ОДА і місцева влада в минулому і в цьому році щомісяця доплачує до пенсії таким людям по 800 гривень, районні ради – по 500. Але в Тернополі до влади прийшли патріоти, тому там можна обговорити окремі питання, а в інших областях складніше. Також має значення активність голів наших обласних організацій. І, на жаль, в останні роки нас косить: хтось відходить, хтось хворіє, хтось не може виконувати обов'язки. Це люди, здебільшого, за 70 років, тому я їх вже прошу готуватися до з'їзду: чинних голів зробити почесними, і переобрати нових, щоб ті могли вирішувати актуальні питання.

– Як і чому створювалося товариство?

– Громадську організацію було створено у травні 1991 року людьми, які відсиділи в радянських таборах багато років. Вони мріяли, що після повернення з ув'язнення прийдуть і робитимуть щось для української незалежності. Якщо ви поглянете на кадри з дня Акту проголошення незалежності України, то побачите там здебільшого політв'язнів. Це були державні мужі, які мріяли про самостійну державу і виборювали це роками. Це надзвичайні люди. Дехто з них не повернувся. Перед організацією тоді стояло багато питань. Це не тільки розробка законопроектів, зокрема про визнання ОУН та УПА воюючою стороною. Це популяризація теми Голодомору, який не визнавало на той час багато держав. Це і закон про реабілітацію політв'язнів та їхніх родин, який досі не виконаний. В пріоритеті тоді були ветерани Другої світової війни, а ми були на другорядних позиціях, нас

державою не визнавала. Ми постійно писали в Міністерство соціальної політики, Верховну Раду, ми ставили ці питання, але там нас не чули.

– Згідно з Законом про реабілітацію жертв політичних репресій, ухваленого ще владою УРСР 17 квітня 1991 року, їм мали б сплатити компенсації за 75 місяців незаконного позбавлення волі. Чи були вони виплачені?

– Я очолюю товариство з 2015-го і наскільки знаю, ці компенсації виплачені не були. 58 гривень із копійками мають політрепресовані як доплату до пенсії, їхні родини – близько 48 гривень. 18 квітня 1996-го Кабінет міністрів України видав постанову № 429 «Про порядок розрахунків з реабілітованими громадянами», яка з 1 березня 1996 року встановлювала грошову компенсацію за один місяць незаконного ув'язнення у розмірі 50% мінімальної заробітної плати. На той час мінімальна зарплата була 15 гривень на місяць, тому розмір компенсацій за 75 місяців (6 років і 3 місяці) ув'язнення становив 562,5 гривні. Не під запис декілька дисидентів розповіли, що після перерахунку вони виявилися настільки мізерними, що багато колишніх політв'язнів від них відмовилися.

– У віртуальному музеї дисидентства на сайті Харківської правозахисної групи я нарахувала більш як 80 живих учасників руху опору в різних регіонах України: від Одеси до Закарпаття. Скільки радянських політрепресованих залишилось в Україні?

– Я ще збираю точні списки політрепресованих по областях, але їх дуже мало. Ми не будемо робити вигляд, як це роблять ветерани Другої світової війни, що нас дуже багато. Радянський політв'язень Ігор Олещук із Тернополя каже мені, що в області залишилось приблизно 53 людини.

– Скільки людей сьогодні об'єднує товариство і яка його структура?

– Майже в усіх областях, окрім Сум і Криму, у нас є представництва, ми спілкуємося, вони отримують мої розпорядження і документи. До товариства можуть входити родини, діти радянських політрепресованих. Усього воно налічує 8567 осіб. Я – голова, є провід, який складається з 11 членів, а також координаційна рада, в якій 22 людини. Більшість голів обласних організацій були репресо-

вані й ув'язнені на багаторічні терміни. Це дисидент Олексій Різників, Павло Отченешенко, Анатолій Здоровий, Ігор Олещук, Петро Франко. Останній якраз передав мені товариство. Це легенди.

Цього року має відбутися наш з'їзд, але поки незрозуміло як його провести через пандемію. До того ж люди у нас поважного віку, які важко орієнтуються у технологіях, комп'ютерах, мусять просити своїх дітей, щоб вони їм допомагали. Наразі я не знаю, яка перспектива в організації. Зараз люди відходять, якщо прийдуть молоді, – добре.

– Чи є ідея на рівні організації об'єднатися з політв'язнями сучасності Олександром Сенцовим, Станіславом Асєєвим тощо, залучити їх до заходів?

– Сподіваюсь, ми їх залучитимемо, будемо з ними співпрацювати. Це наші хлопці, які багато перенесли.

– Яка середня пенсія в радянських політрепресованих?

– Приблизно 1750 гривень. Але намагаємось домогтися для них також президентської стипендії. Хоча хтось і відмовляється, бо не хочуть мати, наприклад, стипендії від конкретних президентів. Я їх переконаю, що не має значення, хто президент, бо держава вам зобов'язана.

– Знаю, що ви не для одного колишнього репресованого домоглися президентської стипендії. Наскільки це був бюрократичний процес?

– Довелося ходити, перекопувати. Декому відмовили. Наприклад, у Києві мешкає Раїса Лиша – головна редакторка газети «Наша віра», яка не сиділа, але в СРСР її переслідували і репресували, вона працювала з Євгеном Сверстюком. Їй у стипендії відмовили, і думаю зараз ще раз її подавати. Вона з чоловіком, дисидентом Юрієм Вірташем, неймовірно інтелектуальні люди. Зараз у них велика заборгованість по квартирі і вони не мають ні рахунку, ні картки, я сама їжджу з допомогою, волонтерю. Вона має проблеми зі слухом, він не бачить, і там навіть важливо їжу завести. Ці люди дуже потребують, але водночас ці люди дуже багато зробили для України.

Зазвичай я прошу голів обласних організацій подавати імена радянських репресованих на президентській стипендії. Для цього є процедура: спочатку вони подають заяву на ОДА, потім у Міністерство соціальної

Courtesy Photo

політики. Коли президентом був Петро Порошенко, з нами на рівні АП завжди контактував Валерій Шерстюк [ексзаступник голови Головного департаменту Адміністрації президента України – ред.]. Він телефонував мені, питав, чи підтверджувати ці запити, які надходили. А зараз усе завмерло.

– Навіть із президентською стипендією у 2 тисячі гривень пенсії таких людей здаються малими. Чи може держава вирішити цю проблему на системному рівні?

– Я думаю, це може легко бути змінено указом Кабінету міністрів України. Потрібний указ був виданий третім президентом Віктором Ющенком 5 лютого 2010-го. Його достатньо поновити і виконати. Там ідеться про заходи державної підтримки політв'язнів і репресованих, а також їхнім громадським організаціям. Цього указу ніхто не дотримується.

– Литовський дисидент Петрас Плумпа розповідав мені, що після розпаду СРСР йому виплатили компенсації, і такі люди, як він, там не бідують. Вахтанг Кіпіані казав, що естонський дисидентом одразу призначили 1 тисячу доларів пенсії. Що вам відомо про досвід цих пострадянських країн у цьому питанні?

– Після розпаду СРСР туди прийшла справжня демократія і там, звісно, було інше ставлення. І президенти, і прем'єри зовсім по-іншому підходили до питання. Дисиденти там не стукали в двері, їм просто допомагали, знали їх поіменно. А нам потрібно було кожен раз писати, стукати щодо різних потреб. І здебільшого ми отримували відписки.

Десь до 2017 року нам хоча б давали кошти на статутну діяльність, проведення заходів, пізніше нас перевели на конкурсну основу, яку проводить Міністерство ветеранів. Яка людина такого поважного віку може пройти конкурс у заявлених умовах? Тому ми живемо на своїх маленьких скромних ресурсах. Можливо, це неправильно з мого боку, але нас загнали в глухий кут. Так, конкурс – це світова практика, але не з нашим бюрократичним законодавством. На заході людина відзвітувала і потім може в будь-якому суді довести, що вона нічого зайвого не витратила. Тут ми нічого не доведемо.

– Які питання ваша громадська організація вирішує зараз?

– Ми зараз займаємося питаннями благодійництва. Я

роблю все, що можу, працюю зі Союзом українців Америки. Півтора року, через те, що ми не можемо зібратися, я намагаюся усіх обдзвонювати, цікавитися проблемами і потребами. Вони мені також телефонують. Проводили, наприклад, велику акцію «Одинока бабуся», намагаюся проводити акції до Різдва і Великодня. Це не стільки матеріальна підтримка, як моральна: вас ніхто не забуває.

– За дві доби громадянське суспільство збило Миколі Матусевичу близько 100 тисяч гривень. Можливо, воно скоріше за державу здатне підтримати вашу організацію і живих дисидентів?

– Ми живемо за рахунок знайомих благочинців, яким я довіряю. Але у нас є рахунок, ми офіційно зареєстровані. Я думаю, громадянське суспільство може допомогти, але у нас в організації такі скромні люди. Я коли телефоную нашим дисидентам і питаю, чим допомогти, вони кажуть, що нічим. Я кажу, що так не може бути, і намагаюся щось робити. Ми все-таки громадська спільнота і мусимо один одному допомагати. І я різні шляхи знаходжу: деколи доводиться і свої кошти слати, коли нічого немає. Але це не проблема: Бог дав, Бог узяв. Також пишу листи до місцевих органів самоврядування, щоб вони допомагали. Дехто відгукується, дехто мовчить.

– У 2017 році Верховна Рада у першому читанні ухвалила зміни до закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», яку адвокатував Центр досліджень визвольного руху. Наскільки він добре прописаний?

– Закон не був поганим, але деякі моменти не були враховані. Наприклад те, що є потерпілі діти репресованих. От у мене голова Вінницької обласної організації Любов Севастьянова, яку з мамою ув'язнили. Досвід таких людей взагалі не врахований, їх не визнано потерпілими. Так чи інакше, цей законопроект змінив би ситуацію для багатьох людей. Та справа навіть не в коштах. Це морально-етична справа. Все ж таки ви мусите визнати цей терор, це свавілля, яке відбувалося в СРСР. Багато людей мені телефонують і кажуть, що справа не в грошах, а в тому, що вони хочуть дітям, а внучкам показати, що були не злочинцями, а стояли на захисті України.

Дарія ПІРНА, радіо «Свобода», 20 квітня 2021 року

Місто, якого нема. Що відбувається в Чорнобилі і як тут живуть самосели

Жив-був народ над Прип'яттю – і зник.

В Рудому лісі вирости поганки,

і ходить Смерть, єдиний тут грибник.

Ліна Костенко

АРХАІЧНИЙ регіон боліт і лісів, де радянський агітпроп виявився безсилим перед вірою в домовиків, лісовиків і русалок. Земля, де змішалися традиції язаників, іудеїв і християн різних гілок. Полісся.

– З цього киплячого котла з'явився типовий поліщук, – розповідає супроводжуючий Андрій Панасенко. – У поліщуків величезна тяга до життя. Вони завжди на позитиві. Сильна прихильність до своєї землі – одна з головних причин, через яку в Чорнобильську зону поверталися самосели.

В ув'язненні багатьох Чорнобиль – це і є атомна станція. Насправді – містечко з багатоміліонною історією, в 30 кілометрах від ЧАЕС. Після Всеукраїнського перепису в 2001 році Чорнобиль, як і більш відома Прип'ять, віднесли до «міст без населення». Цей дивний статус колишнього райцентру своїм малопомітним існуванням оскаржують 68 осіб, які колись повернулися додому після евакуації. У 1988 році у всій зоні відчуження було 1245 самоселів. У 2001-му – 487. Сьогодні всього 100, і більше половини з них живуть саме в Чорнобилі. Ці люди – немов останні духи, що зберігають таємниці Полісся. Чорнобиль у 21 столітті перетворився на місто-гуртожиток, куди на чотириденну або двотижневую вахту їдуть близько 2 700 працівників зони. Тут є клуб, кілька магазинчиків, пара їдалень, два готелі, кафе, банкомати, лікарня, «швидка», поліція, СБУ та МНС. Тут хороші дороги і немає світлофорів. У чому секрет довгожителів зони відчуження? Як виглядають будинки, віддані людиною природі? Чи є в місті дикі тварини? І що тримає в зоні її рідкісних мешканців? Репортаж УП з Чорнобиля.

ЛЕНІН І АЛЬОНА

Напередодні 35-ї річниці аварії на ЧАЕС маляр-штукатур Альона Мила наводить марафет у чорнобильському будинку культури. На значущість одноповерхової будівлі на перетині вулиць Радянська та Карла Маркса вказують тільки двосхилий дах над входом і чотири колони в непереконливому псевдоантичному стилі. У Чорнобилі Альона працює півмісяця, потім два тижні відпочиває в рідному Славутичі Влітку 1987 року в місцевому будинку культури у присутності радянських та іноземних журналістів провели показове виїзне засідання Верховного суду СРСР. В актовому залі, куди набилася пара сотень роззяв з ЧАЕС і ліквідаторів, засудили шістьох винуватців аварії, обраних владою. Комунізм, віра в який випарувалася в роки «перестройки», в сучасному Чорнобилі частково настав. У будь-якому разі, для Альони і всіх, хто приїжджає в зону на вахту. Безкоштовне триразове харчування та проживання протягом двох тижнів у місті, якого немає, роблять існування Альони, жительки сусіднього Славутича, стерпним. Але до рівня капіталістичного буття їй та іншим вахтовикам Чорнобиля далеко.

– Сын у мене в Польше, – розказує Мила. – 29 ему, семьи нет, сам себе балдеет. Работает на каре (навантажувачі – УП) на заводі, где машинки стиральные. Ну а чё? Зарплата – полторы тысячи долларов. Не такая смешная, как у меня – ставка семь триста, по четвертому разряду. За спиной Олени – тридцять років стажу, монетизованих у три з половиною тисячі гривень пенсії. В Чорнобилі Мила працює десять років. Приводить до ладу те, що без таких, як вона, давно б розвалилося.

ДІД МИХАЙЛО І КАШТАНЧИК

Кілька років тому жалісливі волонтери з Америки кинулися рятувати в Чорнобилі бездомних тварин. Масову примусову стерилізацію пес Каштанчик розсудливо перечкав у своїй будці, у дворі будинку на вулиці Миру, 47. За хвірткою з тризубом, розмальованою в жовто-блакитні кольори, під прапорцем Євросоюзу, що колихається біля входу в хату, коротає свій вік 83-річний Михайло Шилан – самотній, але бадьорий власник Каштанчика. У Михайла Шилана троє дітей, які живуть поза зоною відчуження

– Ой, хлопці! – вигукує старий, спираючись правою рукою на костур. – Такий в мене пес, що я вже собак заводити не буду. Зараз розкажу. – Приїхали американці, і всіх скастрировали, – ділиться історією чорнобильця. – А мій паразит лежав, з двора нікуди. А потім, як вони поїхали, всі там, пробачте мене, без яєць, а він востребований, понімаєш! Всьо! Покинув хазяїна – і він вже там вожак стає чорнобильської.

Відтоді до рідного дому Каштанчик приходив лише кілька разів, поки остаточно не оселився на пустельних вулицях.

Те, що так легко далось псу – зірватися з ланцюга й забути дорогу додому – у Шилана не вийшло. Та він і не хотів. Корінний поліщук, на якого повісили зручальний ярлик «самосел», народився під Чорнобилем, в селі Кошівка. Працював учителем початкових класів у Красному і в Горочанах. У покинуте, закрите місто повернувся в 2000-му разом з дружиною.

– Взяв на десять років молодше, – згадує про неї. – Щоб на чужих баб не завідувати, от. Троє дітей в мене. Ось цю хату купив років за п'ять до аварії, щоб тут жити. Десять за сім тисяч п'ятсот рублів – тих, наших, совецких. – Після смерті дружини Шилан шукати нову любов не став. Жартує, що вибору в Чорнобилі немає, одні «кислиці» залишилися.

– Так, кислиці! – сміється він. – Поїв кисле яблуко – оськома! Нашо мені такі?

Для нечастих гостей у діда Михайла своя культурна програма. У його дворі мінімузей, де під навісом покояться уламки минулого, знайдені в навколишніх хащах і річках. Німецькі консервні банки, снігоступи, гільзи від снарядів, військові казанки, колеса від возів. Вінілі Едіті П'єхи Априльського заводу грамплатівок. Радянські плакати і таблички. У колекції Михайла Шилана два автомобільних номери, які він знайшов у лісі...

Одного разу Шилан взяв чужий вірш і переробив його на псалом. Він оповідає про біду, яка знищила майбутнє, і про бажання померти в рідному домі. Але навіть ця сумна лірика у виконанні діда Михайла перед журналістською камерою не звучить як капітуляція.

– Господи, сотвори із нами! І нехай ненавдяжці нас і нашу землю будуть осоромлені. Амінь! – хреститься чорнобильець.

СОЛО

Не можна сидати і лягати на землю. Не можна їсти на відкритому повітрі. Не можна продавати алкоголь працівникам зони до сьомої вечора. Не можна їздити без спецдозволу на авто після восьмої і ходити по вулиці після десятої ночі. Список заборон у Чорнобилі великий. Але для ревного дотримання внутрішніх законів бракує очей, рук, страху і свідомості. Слово «радіація» місцевих давно перестало лякати. Лояльність адміністрації найбільше поширюється на самоселів. Їм дозволили вести звичне господарство, вирощувати овочі, фрукти. Збирати в лісі ягоди і гриби, ловити рибу – для себе, не для продажу. Час від часу в їхні городи навідуються працівники «Екоцентру» з дозиметрами. Радіаційний фон в зоні різний.

– Тут сейчас 28 микрорентген в час при нормі в 30, – показує 24-річний Андрій Панасенко на невелике електронне табло на фасаді будівлі, де раніше була пошта. – По всей зоне есть пункты автоматических систем контроля, информация с которых поступает на этот экран, – пояснює Андрій. – Вот, смотрите, где-то датчик показывает 728 микрорентген в час (в районі водоохоронних споруд, приблизно в 30 км від Чорнобиля – УП).

Андрій Панасенко закінчив КПІ, але за фахом інженера працювати не став. Перший раз в зону потрапив в 2015-му, коли йому було 18. Зробив це «через колочку», як нелегальний турист. Потім став розсудливим і влаштувався офіційним супроводжуючим – «сопром», як кажуть на місцевому сленгу. Для таких, як Андрій, зона краще за ліки.

– Здесь спокойно, здесь все по-другому, – розповідає він. – Находишься один на один с природой.

Покинуті будинки і вулиці Чорнобиля схожі на давнє місто в джунглях, в обіймах ліан. Після аварії на ЧАЕС природа швидко відвоювала кинутий людьми простір. Заборона на прогулянки Чорнобилем після десятої ночі пов'язана в тому числі і з ймовірністю наштотування на диких тварин. У розмовах з самоселами обов'язково спливають історії про зустріч з дикими кабанями та навіть росою...

ТРУДОВИК

Для 83-річного Євгена Маркевича, який живе з дружиною на вулиці Шкільній, слово «самосел» звучить образливо. Він хоч і народився в Києві, але з юності осів у Чорнобилі, в просторій дідівській хаті, побудованій на початку минулого століття.

– Дед на помешника работал, лесами заведовал. Следил, чтобы никакая зараза сосонку не срубила и не утащила, – розповідає він.

За сім з половиною десятиків років, прожитих в цих краях, Євген Маркевич, колишній учитель праці, встиг стати справжнім поліщучком. Сильним, бадьорим, веселим. У своїй картатій кепці, купленій за копійки в секонд-хенді в містечку Іванків, він схожий на того самого Леніна, застиглого біля місцевого клубу.

У 1937-му батька Євгена, капітана Дніпровського пароплавства, розстріляли. Після війни Маркевич з матою і сестрою поїхали з Києва до Чорнобиля.

– Потому что жрать было нечего, загибались от голода, – згадує син «ворога народу».

Всерйоз Чорнобиль Маркевич залишав лише двічі – один раз, коли служив на флоті. Другий – після аварії на ЧАЕС. Сів на мотоцикл і поїхав, але повернувся в тому ж, 1986-му році. Про сумні та тривожні речі Євген Маркевич, загартований навколишніми лісами, говорить жартома і з посмішкою:

– Собаки тут на страже родины, – киває він на своїх псів Грача і Кузю. – На Черниговщине россияне, заразы, хотят проникнуть, а мы сюда оборону строим. – Дочка у мене в Москві, с мужем. Он служил на Тихоокеанском флоте. Квартиру ему там дали, а потом забрали в штаб. Короче, враг украинского народа. Его мама из села Залесье, а он сам в Чернобыле родился. Хороший хлопец. Капитан подводной лодки. Первого ранга. Стихи писал классные, – посміхається Маркевич.

У його городі картопля, помідори, огірки. Коло будинка – гігантська абрикоса, посаджена за пару років до аварії на ЧАЕС.

– Растет и растет, – дивується хазяїн. – Вкусная очень. У нас все вкусное.

У те, що можлива велика війна з Росією, пенсіонер до кінця, схоже, не вірить. Для нього це більше, ніж розрив шаблону...

Євген РУДЕНКО, Дмитро ЛАРІН, Назарій МАЗИЛЮК, Ельдар САРАХМАН, «Українська правда», 23 квітня 2021 року.

(У скороченому вигляді. Повністю читайте за посиланням: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/04/23/7291221/>)

На СВІТЛИНАХ: (на 1-й сторінці) - У зоні відчуження кожні п'ять років перекладають дороги. Кажуть, що цього потребує техніка безпеки; (на 3-й сторінці) - Декомунізація до Чорнобиля не добралася.

У ЦЬОМУ випуску нашої літературної сторінки пропонуємо уривки з книги «Тріада часу, випуск 4» (Редактор Галина Жубіль, упорядкування, ілюстрації та дизайн обкладинки – Олег Стецюк). В анотації говориться: «...У четвертий випуск серії увійшли художні твори, присвячені Юрію Дрогобичу з нагоди 570-річчя з дня народження. Збірник укладено чотирма блоками. До першого блоку «Пам'ять» увійшла публіцистика та вибране від Ю. Котермака. До другого – твори запрошених авторів, до третього – твори переможців Всеукраїнського літературного конкурсу «Юрій Котермак» (2020). До четвертого – твори переможців літературного конкурсу «Це моє місто» (2019). Зазначимо, що серед запрошених авторів у книзі, зокрема, представлені твори Юрія Андруховича, Ярослава Ольхового, Івана Хоменка, а серед переможців Всеукраїнського конкурсу (в номінації «Поезія») – вірш редактора нашої газети Сергія Зінченка, який ми публікуємо. Але насамперед – це український вчений часів середньовіччя Юрій Котермак (Дрогобич), бо саме його пам'яті присвячена ця книга.

Про Юрія Дрогобича

Про Юрія Дрогобича (бл. 1450-1494), ім'я якого разом з Іваном Франком та Бруно Шульцом є символом міста, написано чимало. У першій половині ХХ ст. в Європі з'явилася інформація про трактати Юрія Дрогобича. (1830, 1839 та 1840 рр.).

1892 було описано рукописний прогностик 1478 р. у збірці-каталозі рукописів Мюнхенської бібліотеки. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Юрія Дрогобича регулярно відновлювали в історію Болонського та Ягеллонського університетів (Болонья, 1888; Краків. 1901).

Проте деталі біографії середньовічного вченого було з'ясовано лише в 20-х роках ХХ ст. Назагал, 1920-30-ті роки можна вважати визначальними для дослідження Ю. Дрогобича. 1926 р. в Торуні вийшла ґрунтовна праця Александра Біркенмаєра, присвячена сучасникові Юрія Дрогобича Миколаєві Водці з Квідзена...

Водночас у міжвоєнний період про нього написали українські дослідники В'ячеслав Зайкин (1929) та Іван Кревецький (1932). Цікаво, що аж три публікації про Юрія було зроблено на сторінках довоєнного «Літопису Бойківщини».

У повоєнний час постаттю Юрія Дрогобича зацікавився львівський історик-медієвіст Ярослав Ісаєвич. Ще 1960 р. він написав одну зі своїх основоположних статей про Котермака. Врешті, відтоді й було поєднано дві теми: Юрій Дрогобич-ректор і Юрій Дрогобич- автор друкованої книжки. 1972 р. вийшла белетризована біографія Я. Ісаєвича «Юрій Дрогобич» у серії «Життя славетних». На відміну від авторів, які писали прозу й вірші на цю тему лише з власної уяви, повість «Юрій Дрогобич» в основній своїй частині була побудована на історичних фактах...

Основні джерела про Юрія Дрогобича Я. Ісаєвич докладніше виклав у низці статей в наукових збірниках і розділах кількох монографій. У Львові вдалося видати дві малотиражні брошури: у 1968 р. – репродукцію «Прогностика» Юрія Дрогобича, а в 1983 р. – бібліографію про нього, у якій було повторено репродукцію, а також уміщено документальний нарис про вченого й опис його праць...

Коло джерел, які дозволяють реконструювати життя та діяльність Юрія Дрогобича, досить фрагментарне. Щодо його початкової біографії, то вірогідні джерела, у яких би знайшло відображення побутування в Дрогобичі родини Котермаків чи Донатів, відсутні взагалі. Навчання та викладацьку діяльність Юрія в Кракові про документовано краще. Передовсім, це так зв. альбоми студентів із порічними переліками імен та курсів... Зафіксовано й імена викладачів у спеціальних групах джерел...

Після Кракова дрогобичанин за прикладом Миколая Водки з Квідзина (чи разом з ним) подався до Італії для продовження навчання до славетного Болонського університету. Незважаючи на бідність та матеріальні труднощі, у Болоньї Юрій Дрогобич осягнув ступінь доктора вільних мистецтв, а пізніше – медицини. У списках лекторів Болонського університету вказується, що в 1478-1479, 1480-1481, 1482-1483 навчальних роках він читав там лекції з астрономії. Про високу оцінку його кваліфікації свідчить те, що Юрієві визначили подвійну платню. Водночас він продовжував вивчати медицину.

Леонід ТИМОШЕНКО,
кандидат історичних наук, професор, місто Дрогобич.
(«Тріада часу...», стор. 6, 7, 9)

Юрія Дрогобич: два портрети, дві візії

Ім'я Юрія Дрогобича (Котермака), ученого-гуманіста ХУ століття, який взяв псевдонім на честь свого рідного

міста, нині знане у світі. Відомий астроном, медик, математик, філософ, один із ректорів найстарішого в Європі Болонського університету,

один із деканів Ягеллонського університету, а також перший український автор друкованої книги («Прогностична оцінка поточного 1483 року магістра Юрія Дрогобича з Русі, доктора філософії і медицини Болонського університету»), виданої в Римі у 1483 році. Ця рідкісна інкунабула збереглася лише в двох примірниках: у Ягеллонській бібліотеці в Кракові та в Штутгартській крайовій бібліотеці (знаходиться в Тюбінгенському університеті).

Та чи збереглося прижиттєве зображення Юрія Дрогобича?

Як писав найвизначніший дослідник творчості й біографії славного вченого академік Ярослав Ісаєвич, «Насправді намальований олійними фарбами портрет, очевидно, створений на замовлення самбірського музею «Батьківщина» в тридцять років двадцятого століття, коли після статті Івана Кревецького зросло зацікавлення громадськості

життям та діяльністю славетного дрогобичанина. Невідомий художник не мав ніяких відомостей про зовнішній вигляд ученого і створив його образ на підставі власних уявлень – змалював Юрія сивобородим дідуганом, хоч той помер на п'ятому десятиріччі свого життя...».

У фондовій збірці музею «Дрогобиччина» зберігається також портрет Котермака пензля всевітньовідомого українського художника Івана Марчука. Картина написана в 1982 році, напередодні відзначення 500-ліття виходу у світ «Прогностичного судження...». Автор зобразив Юрія Дрогобича в образі вченого і відчувається, що це людина свого часу...

Зоряна КОРДУБА,
завідувачка історичного відділу музею «Дрогобиччина».
(«Тріада часу...», стор. 25,26)

БОЛОНЬЯ – СИТА, П'ЯНА ТА ВЧЕНА

Перше, із чим асоціюється місто, – найстаріший університет Європи, заснований у 1088 роі. Він на довгі роки зробив Болонью інтелектуальним Центром і магнітом для видатних особистостей. Зокрема, тут вчилися Данте, Гвініцеллі, Еразм Роттердамський, Копернік, Петрарка тощо.

Вплив традицій такий, що сьогодні майже четверту частину населення тут складають студенти, все життя так чи інакше обертається навколо них, і саме вони визначають, які бути сучасній Болоньї. Тому одне з найстаріших міст (засноване етрусками під назвою Фелсіна ще у 510 роі до н.е.) завжди молоде, живе, цікаве. Тут відбуваються фестивалі, виставки, ярмарки...

Символічно, що і Болонську конвенцію, яка дала назву Болонському процесу освіти, було підписано тут. Це угода щодо стандартизації підходів до організації навчального процесу й функціонування вищої школи. У 2005 році до неї приєдналась і Україна. Але Болонья та Україна мають набагато більш давні зв'язки. Ще в 1481-1482 рр. ректором Болонського університету був український астроном, доктор медицини та філософії – Юрій Дрогобич (Котермак, 1450-1494)...

Ігор ПОЛУЕКТОВ,
адвокат, дослідник,
мандрівник, м. Київ.
(«Тріада часу...», стор. 33,34)

Юрій Котермак і ми в сьогодні

*Не мовчали зірки, як і сонце живе не мовчало,
Вони бачать далеко і світять для нас з висоти.
Ще дитя у колісці про щось невимовне кричало,
Та вже знали вони, що народження те означало:
У Болонью стежками народжений має прийти.*

*З висоти той Дрогобич, де Юрій колись народився.
Для зірок і для сонця – як щось найдрібніше дрібне;
Як і Крим, де він був, як і Краків, де потім учився,
Та й Болонья, де ректором став і для світу згодився. –
Не небесне й високе, а зовсім буденне й земне.*

*Та світилась душа, що хотіла чогось неземного,
Рахувала зірок нетутешні шляхи і світи,
Сиротою у світ полетіла від дому з порога,
Щоб світити для інших, щоб світлою стала дорога
Для людей, що захочуть не просто іти, а рости.*

*Як і він, проростати крізь бідність своїми думками,
І свій шлях прокладати в майбутнє, як в небі зірки,
Щоб вузьенькі стежки поставали до світла шляхами
І світили з висот для прийдешніх у світ маяками,
Щоб не падали потім з висот всі оті маяки.*

*Тому сонце й зірки світлу душу його зігрівали
Своїм сьйвом, а сили від того росли і росли. –
І з усіх українців він – перший, кого друкували
У книжках, що знання про високе і світле давали
І науку про сонце й зірки по землі рознесли.*

*Крізь півтисячі літ Котермак із Дрогобича сяє
Маяком світлич знань, щоб не збочили ми, не зійшли
Зі стежок до висот, які кожен із нас обирає
На початку життя, хоча шлях у майбутнє не знає,
Як не знає, що треба здолати, для чого й коли.*

*Ну а ми – все про гроші, все ближче до сьйва екранів,
Ваблять нас не високі, а ті, що з екранів зірки.
Ліхтарі нічних клубів, зваблєві вогні ресторанів
Затуманюють мізки повій, гультаїпак, наркоманів,
Демонструючи світу гріховної моди зразки.*

*Ні війна, ні хвороби, ні навіть нова пандемія
Все ніяк не розкриють нам очі на світло життя.
Бо приземлений мозок високе шукати не вміє,
Він ту мову небес призабув і вже не розуміє,
Тож йому і зірки, що на небі, – різновид сміття.*

*А насправді сміття у мізках і у нас під ногами,
Тому важко іти, а від випарів зла аж трясє.
Та все ж світить маяк вищих знань –*

*і земними шляхами
По стежинах своїх до висот ми йдемо, бо із нами
Світла сила небес крізь віки, що здолає усе.*

Сергій ЗІНЧЕНКО, м. Криви Ріг